

Прилог 1

Радни лист: Књижевност и култура старих Грка

Хеленска или старогрчка књижевност настала је и развијала се као аутентична књижевност која се није наслањала на традицију древног истока. Њен значај није само у разноврсности, вредности и обимности књижевног стваралаштва, већ и у томе што је извршила огроман утицај не само на књижевност Европе, него и на њен целокупан цивилизацијски развој. Зато је често називамо колевком европске цивилизације.

У хеленској књижевности развили су се готово сви данас познати књижевни родови и врсте. Први писани споменици старе Грчке потичу из 8. века пре нове ере и припадају епици (чувени су Хомерови епови „Илијада“ и „Одисеја“). Епски певачи су, певајући уз харфу или китару, славили јунаке и ратове, или велике авантуре, попут Одисејевих лутања након Тројанског рата, и тако бележили историјске догађаје преплићући их са митовима. Предања, међутим, говоре да је и пре тога постојало књижевно стваралаштво које је имало одлике лирике (у митологији је познат древни певач Орфеј који је своје песме певао уз лиру).

Према званичним изворима лирика се појавила у 7. веку пре нове ере и била је веома распрострањена током 6. века. Уз лиру или флауту (уз коју су се певале *елегије*) стари Грци певали су о својим осећањима, о срећи и патњи, о љубави и тако установили одлике лирске књижевности које важе до данас.

Драма се појављује у 6. веку п.н.е. и заузима доминантно место у историји књижевног стваралаштва старих Грка. Током 5. и 4. века била је на врхунцу популарности и тада су настала уметничка дела непролазне вредности. Највећи књижевни домети остварени су у драмској врсти коју данас називамо античка трагедија (чувени су трагичари Есхил: *Оковани Прометеј*, *Персијанци*, *Седморица против Тебе*, *Орестија*...; Софокле: *Антигона*, *Електра*, *Цар Едип*...; Еурипид: *Медеја*, *Ифигенија на Тауриди*, *Тројанке*, *Феничанке*...), али је једнако вредна и комедија (највећи грчки комедиограф био је Аристофан: *Зоље*, *Жабе*, *Птице*, *Мир*...).

Хеленској књижевности дугујемо и настанак и развој прозног стваралаштва. Проза, као облик уметничке књижевности, појавила се у 6. веку пре нове ере, али се у друге сврхе користила и раније (познато је да су стари Грци били марљиви хроничари, законописци, беседници, филозофи, научници, а за записивање текстова таквог садржаја стихови нису били погодан облик). Сматра се да је први прозни писац и "изумитељ" басне као књижевне врсте био Езоп. Кроз књижевност, а посебно кроз драму, стари Грци изражавали су не само своја лична и колективна осећања, већ и однос према домовини, власти, боговима, деци, родитељима, слободи, правилима понашања, забранама и свему што их се тицало. У њиховим делима постављена су многа филозофска питања: о природи људског бића, о супротностима које су обједињене у човеку, о моралу и подлости, о љубави и мржњи, о достојанству и понижењу, о гордости и скромности, о стремљењима ка остварењу идеала, али и о нагону за преживљавањем... Инспирацију су црпили подједнако из грчке историје, из непресушног извора старих грчких митова и своје свакодневице.

Стари Грци поставили су темеље европској ликовној уметности (вајарство, зидно сликарство, мозаици), архитектури, филозофији, историографији и многим другим областима људске духовности. Најпознатији ствараоци античке грчке су песници Пиндар, Алкеј и песникиња Сапфо. Представници драме су трагичари Есхил, Софокле и Еурипид и комедиограф Аристофан. Чувени вајари су Мирон и Фидија. Оцем историјских наука сматра се Херодот, а најпознатији филозофи су Сократ, Платон и Аристотел.